

Tojáslabda és keksz

https://hvg.hu/hetilap/2018.02/201802_atomgomb_raketaind_ito_protokoll_visszavonhatatlan_tojaslabda_es_keksz

Nagy Gábor

Donald Trump újabb dicsekvésének tárgya, az elnöki nukleáris indítógomb nem létezik. Helyette egy utasításokat tartalmazó kézitáska, valamint azonosító kódok segítségével adhat parancsot az atomrakéták kilövésére, és azok tévedés esetén sem hívhatók vissza.

Legutóbbi férfiasságméricskélő felindulásában azt üzenté a Twitteren Donald Trump amerikai elnök az újévi beszédében országa atomarzenálját dicsérő Kim Dzsong Unnak, hogy az ő nukleáris indítógombja nemcsak nagyobb, de erősebb is, mint az észak-koreai vezetőé. Trump a 2016-os elnökválasztási kampányban republikánus riválisának, Marco Rubio floridai szenátornak a kicsi keze és méreten aluli férfiassága közötti kapcsolatra tett utalására is sértett macsó módjára válaszolt. A mostani hiú reagálásán is jól szórakoztak a humoristák, míg mások arra hívták fel a figyelmet, hogy a piros színben megjelenített atomgomb legfeljebb harmadosztályú hollywoodi vígjátékokban létezik, a valósághoz semmi köze sincsen.

A földi civilizációt elpusztítani képes nukleáris rakétákat ugyanis az amerikai elnök és más atomhatalmi társai – erről lásd Ki hogyan löhet? című írásunkat – jellemzően csak rögzített protokoll segítségével indíthatják útnak. Mivel azonban a Fehér Ház urának esetében a parancsot elvileg senki sem kérdőjelezheti meg, a hidegháború kölcsönös elrettentésének korszakát végigélők mégsem nyugodtak, hogy Washingtonban ez a döntés az időnként kiszámíthatatlanul fenyegetőző Trump kezében van. Ezért tartott a nukleáris fegyverek bevetésének módjáról tavaly novemberben – 1976 óta először – meghallgatást a szenátus külügyi bizottsága.

A második világháború végén Hirosimára és Nagaszakira ledobott atombombák bevetését Harry Truman elnök még a tábornokaival és a nemzetbiztonsági tanácsadóival folytatott helyzetértékelés után rendelte el. A hatást látva visszariadt azonban a nukleáris fegyverektől, és az 1950–1953-as koreai háború idején még akkor sem volt hajlandó alkalmazni azokat, amikor hadászati jelentősége lett volna, mert a phenjani rezsim mellett beavatkozó kínai néphadsereg a félsziget déli csücskéig szorította vissza az amerikaiak vezette ENSZ-erőket. Az atomeszközök bevetésének rendezetlensége az 1962-es kubai rakétaválság idején – ami a nukleáris

háború szélére sodorta a világot – olyan aggodalommal töltötte el John F. Kennedy elnököt, hogy elrendelte az ahhoz szükséges protokoll elkészítését s a műszaki-titkosítási feltételek megteremtését.

A kialakult megoldásnak egyszerre kellett garantálnia, hogy a rendelkezésre álló rövid idő alatt megalapozott döntés születik – hiszen a kilőtt atomrakéták a még mindig érvényes hidegháborús logika, a kölcsönösen garantált megsemmisítés (Mutually Assured Destruction, MAD) elve miatt nem visszafordíthatók –, s hogy az amerikai elnök képes az előtt elindítani országa atomrakétáit, hogy az ellenség által küldöttek becsapódnának. Mivel az USA fő ellenlábas a szintén több ezer, nukleáris robbanófejjel ellátott rakétát felhalmozó Szovjetunió volt, az onnan kilőtt rakéták fél óra alatt érték volna el az Egyesült Államok területét, vagyis az indítási protokollt ehhez kellett igazítani. Katonai szakértők szerint ezért az egész amerikai nukleáris politikát felborítaná, ha Trumpra tekintettel bármilyen többletkontrollt építenének a folyamatba, mert akkor sérülne az USA reagáló, s ezzel elrettentő ereje.

Az amerikai elnöknek lényegében teljhatalma van az atomrakéták indítására, ha az USA-t nukleáris eszközökkel megtámadják, vagy úgy ítéli meg, hogy ilyen támadás küszöbön áll. Erről az információt műholdas és földi radarjelek alapján a Colorado Springsben található Észak-amerikai Légvédelmi Parancsnokság (NORAD) ügyeletes tisztje közli a Fehér Házzal. Az elnöknek csak pár perce van, hogy eldöntse, a rendelkezésére álló adatok alapján elrendeli-e a nukleáris ellencsapást. Ezalatt konferenciahívás keretében kapcsolatba lép a Pentagonban lévő parancsnoki központtal – amely a filmekben sokat felidézett, képernyőrengeteggel felszerelt szituációs teremben található –, s az amerikai stratégiai nukleáris erőknek a nebraskai Offutt légibázison található parancsnokságával (STRATCOM) is.

Ha a rakéták kilövése mellett dönt, akkor a tiszthez fordul, aki mindig a közelében van a „nukleáris tojáslabdával” (nuclear football). Ami valójában egy húszkilós, bőrrel borított fém irattáska, aminek a beceneve Dwight D. Eisenhower elnökségének időszakából ered, amikor az egyik nukleáris terv elnevezése a tojás alakú labdát használó amerikai futballban akkoriban még alkalmazott droprúgás (Drop Kick) volt. A Zero Halliburton által gyártott táskából három áll szolgálatban, egy az elnöknél, egy az alelnöknél, egy pedig tartalékként van a Fehér Házban.

Benne lapul egy fekete könyv, amely a stratégiai parancsnokság által összeállított menüsort tartalmazza, amely alapján az elnök kiválaszthatja, mely országot, s annak milyen bázisait, katonai létesítményeit, esetleg vezetési pontjait akarja célba venni, s ehhez honnan hány rakétát lő ki. Jimmy Carter a leírást túl bonyolultnak találta, és

ezért célvariációként egyoldalásra rövidítette. Tudni nem lehet, de a találgatások szerint Oroszországot még ma is csaknem ezer amerikai atomrakéta veszi célba – száz ebből magát Moszkvát –, Kínára 440, Észak-Koreára, Iránra és Szíriára néhány tucat juthat. Ott van a táskában a szlengben keksznek (biscuit) hívott, tenyérbe illő nagyságú műanyag lap is, rajta azzal a kódsorral, amellyel az elnök azonosítja magát a Pentagon parancsnoki központja számára. Ahol ezután elkészítik a kilövési parancsot, ami egy nagyjából 150 karakterből álló – vagyis történetesen Twitter-üzenet hosszúságú – kódsor.

Ezt másodperceken belül megkapják az amerikai nukleáris triád tagjai: az interkontinentális ballisztikus nukleáris rakétákkal rendelkező szárazföldi egységek és tengeralattjárók, valamint az atombomba célba juttatására képes repülőgépek. A lánc végén minden indítóállomáson összevetik a megkapott kódokat a támadás esetére tároltakkal, s ha egyeznek, a két tisztből álló egység a számítógépekkel a kiválasztott célokra állítja, majd kilövi a rakétákat – az indításhoz együtt kell cselekedniük. A szárazföldi rakéták az elnök döntésétől számított öt percen belül úton lehetnek, míg a tengeralattjárókon ugyanehhez 15 perc kell, mert a kilövési mélységbe kell emelkedniük.

Mindez persze az a protokoll, amely arra vonatkozik, amikor támadás éri az USA-t, a Trump által Észak-Korea kapcsán baljóslatúan emlegetett nukleáris megelőző csapásnál nem sűrget az idő. Bár ez nem változtat azon, hogy az elnök parancsát senki sem tagadhatja meg, ám annak alkotmányosságával kapcsolatban kételyek merülhetnek fel. Ennek megfogalmazása és az előzetes atomcsapás esetleges megakadályozásának módja azonban jogi és katonai szürke zóna. Amikor például 1974-ben, a Watergate-botrány örvényében Richard Nixon egyre többet ivott, James Schlesinger védelmi miniszter arra kérte a Pentagont, neki is szóljanak, ha esetleg a labilissá vált elnök ki akarná adni az indítóparancsot. A novemberi szenátusi meghallgatáson Bob Kehler, a STRATCOM volt főparancsnoka megnyugtatóan kijelentette, hogy a hadsereg nem követi vakon a parancsokat, és egy nem támadás alatt elrendelt nukleáris csapás előtt tisztáznák a jogi kérdéseket.

Az orosz, illetve észak-koreai hackerek sikereit látva fölmerült, hogy a rakétaindítási láncolat technikai elemeit nem kellene-e modernizálni, nehogy valaki kibertámadással próbálkozzon a parancs kiadásával. Ám vannak, akik szerint az állítólag még floppylemezeket is tartalmazó eljárás elavultsága éppenséggel védelmet jelent az ilyen próbálkozásokkal szemben. És akad bőven emberi hiba is. A kódsort tartalmazó keksznek például mindig az elnöknél kell lennie, ám Carter egyszer a tisztításra küldött zacójában felejtette, Bill Clinton pedig volt, hogy hónapokig nem

találta, de nem szólt róla. A műholdak már többször tévesen jeleztek rakétaindítást, de a meglévő kontrollnak köszönhetően a dolgok nem fajultak addig, mint 1979-ben. Akkor a NORAD egy hajnalon azzal riasztotta Zbigniew Brzezinski nemzetbiztonsági tanácsadót, hogy a szovjetek elindították az atomrakétaikat. Mielőtt azonban Brzezinski három perccel később felverte volna a hírel Cartert, értesítették, hogy egy bent felejtett szituációs tesztprogram adta a riasztást.